

“ESPAÑA DESPERTA AB LOS BRAMIDOS DEL MÒNSTRUO DE EUROPA”, UN ENTREMÈS CATALÀ SOBRE LA GUERRA DEL FRANCÈS

ENRIC PRAT
PEP VILA

La peça teatral en un acte que publiquem prové d'un manuscrit anònim de la primera meitat del segle XIX, pertanyent a la Biblioteca Episcopal de Vic (Fons Josep Serra i Campdelacreu),¹ de 115 × 160 mm, sense cobertes, només amb guardes de paper, una al davant i dues al darrere, sense paginar i escrit per una sola mà. El seu estat de conservació és regular, per haver-se oxidat la tinta en algunes pàgines de l'obra. Actualment (octubre del 2009) ja no es troba en el lligall on fa uns anys la vam consultar. L'editem reproduint-ne la grafia i intervenint només en l'accentuació, la separació de mots i la puntuació.

Tenint en compte que l'obra incita a la participació activa en la lluita contra la presència napoleònica a Catalunya, i que sembla que aquesta és la intenció amb què va ser escrita,² d'acord amb les referències que s'hi fan en el text, podem situar la seva escriptura i la seva possible representació durant el període posterior a l'abdicació de Ferran VII,³ la validesa de la qual és discutida pels personatges, i durant el regnat de Josep Bonaparte,⁴ és a dir, entre la segona meitat del 1808 i la primera del 1812, creiem que més aviat cap a la primera data.

¹ Josep Serra Campdelacreu (Vic, 1848-1901) era arxiver de l'Ajuntament de Vic i cronista d'aquesta ciutat.

² Com diu el Pròleg, l'obra pretén fer veure «l'engany, mentida y traïció, / també la mala intenció, / ab què Bonaparte està», i proposar «què deu fer tot espanyol».

³ Dins de les anomenades «abdicacions de Baiona» (5 de maig del 1808).

⁴ «¿D'en Botella què-n farem?» (v. 794).

Aquesta obra és l'única peça teatral en català coneguda de tema polític entre l'entremès *Lo batlle i la cort del borboll*, de mitjan segle XVIII, i els sainets de Josep Robrenyo, escrits a partir del 1822.⁵ També és l'única que tracta de la Guerra del Francès,⁶ sobre la qual, en canvi, hi ha hi ha una gran abundància de romanços i poesia satírica de caràcter antinapoleònic pertanyents a la literatura de canya i cordill.⁷

El manuscrit no conté cap data ni indicació de lloc d'escriptura ni cap nom d'autor o de copista. No sabem on va localitzar-lo l'arxiver Serra ni d'on procedia, si bé la llengua ens fa situar-la a la zona septentrional del català central.

L'autor anònim devia ser una persona amb una certa cultura,⁸ almenys ben informada de la situació política i dels plans de Napoleó,⁹ tot i que pel que fa a l'exactitud històrica se li podria retreure que presenta Talleyrand

⁵ «Des d'un punt de vista hermenèutic, Sala Valldaura adscriu la lloa i l'entremès [de *Lo batlle i cort del borboll*] [...] a una tipologia poc usual al llarg del segle XVIII: la sàtira política. Opina que s'avancen a les principals mostres catalanes d'aquest tipus de teatre: els sainets de caràcter polític de Josep Robrenyo, entre els quals *Mossèn Anton a les muntanyes del Montseny*, estrenat el 31 de maig del 1822, es considera la primera manifestació» (Anna Maria VILLALONGA, «L'entremès *Lo batlle i cort del borboll*. Un testimoni inèdit del teatre català del segle XVIII», *Els Marges*, 88, Primavera de 2009, p. 41).

⁶ Com que s'ha reivindicat el caràcter dramàtic dels col·loquis valencians, volem tenir present aquesta observació d'Anna M. Villalonga: «En relació amb els escrits de caràcter polític, Sala Valldaura esmenta també el col·loqui valencià Manuel Civera [...]. El col·loqui, subgènere molt desenvolupat a València, posseeix en ocasions contingut polític, especialment durant la Guerra del Francès» (VILLALONGA, nota 3, p. 41). En castellà, coneixem els títols de tres obres dramàtiques sobre la Guerra del Francès: 1. *La muerte de Murat, escena trágica, ó bien sea semi-unipersonal. Joco-serio*. Por D. V. M. T. M., Madrid, por Repullés, año de 1808; 2. *El día 2 de Mayo de 1808 en Madrid; y muerte heroica de Daoíz y Velarde. Tragedia en tres actos en verso*. Por D. F. de P[aula] M[arti]. Representada por primera vez en el Coliseo del Principe el día 9 de Julio de 1813. Madrid, Imprenta de Repullés, 1813; 3. *Tragedia burlesca en un acto. El fin de Napoladron por sus mismos secuaces. Con una carta del infierno al emperador de los diablos en que le da quejas de su mal proceder*. P. D. J. O. Y. Reimpreso en Sevilla por D. Josef Hidalgo, año de 1814.

⁷ Sobre aquesta etapa, vegeu especialment l'obra de Max CAHNER: *Literatura de la Revolució i la contrarevolució (1789-1849)*, Barcelona, Curial, 1998 (vol. I) i 2002 (vols. II* i II**).

⁸ «Per acabar, no cal pensar que el públic que xalava amb aquesta mena d'obres estigués integrat únicament per gent humil, artesana i camperola. Així mateix, els seus autors eren sovint persones cultes o força cultes, mal que fos perquè sabien escriure bé i, si més no, havien après l'ofici del teatre de resultes d'una gran afició» (SALA VALLDAURA, p. 15).

⁹ Entre els projectes de Napoleó que s'esmenten a l'obra, hi ha la invasió de Rússia, que no es produiria fins l'any 1812.

com a col·laborador immediat de Napoleó, encara que de fet aquell se n'havia apartat l'any 1807.¹⁰

Tampoc no tenim constància que aquesta obra fos representada ni sabem on podia haver-ho estat, però és evident que no pretenia ser només llegida, d'acord amb la seva intenció essencialment propagandística. El Pròleg s'adreça al públic al principi i al final de l'obra i a les acotacions es fa referència a uns quants elements escenogràfics: a l'escena primera s'esmenta una cortina,¹¹ davant de la qual apareix Bonaparte «ab un mapa y compàs a la mà»; a l'escena última se'ns diu que hi ha tres cadires a l'escenari. Cal destacar que en diferents moments intervenen unes «veus» que canten des de fora de l'escena i comenten ideològicament o emotivament l'acció que s'hi ha desenvolupat.

Com diu J. M. Sala Valldaura, durant el segle XVIII no hi va haver pràcticament teatre públic en català; d'una banda, perquè l'estatus polític i el prestigi social del castellà feien que únicament aquesta llengua fos associada amb el teatre culte i, de l'altra, perquè les representacions teatrals eren vistes amb sospita tant per les institucions polítiques com per l'Església i per tant era «impensable que el teatre públic no estigués sota l'autoritat del govern i de les seves administracions territorials i municipals», i «a més a més, el lligam dels teatres amb els hospitals de caritat suposava que, en totes les ciutats, les representacions estiguessin administrativament controlades per una institució aliena».¹² Per això el teatre en català quedà limitat a representacions en espais particulars més o menys improvisats i a obres de caràcter còmic destinades a un públic sobretot, però no únicament, popular.¹³ Aquesta situació va influir en l'evolució de les obres, com es poden veure en bona part en la que ens ocupa:

¹⁰ [Talleyrand] «col·laborà inicialment amb Napoleó, però fou apartat (1807) en defensar un sistema d'equilibri europeu. Caigut Napoleó, fou nomenat cap del govern provisional que instaurà Lluís XVIII (1814) i intervingué en el tractat de París i el Congrés de Viena» (GEC).

¹¹ «Tirada la cortina».

¹² Josep Maria SALA VALLDAURA, *Teatre burlesc català del segle XVIII*, Barcelona: Baró de Maldà, 2007 (Biblioteca Baró de Maldà, 4), p. 7.

¹³ SALA VALLDAURA, p. 14.

«La marginalitat del teatre còmic català tingué, al seu torn, algunes conseqüències ètiques, estètiques i també sociològiques. Primerament, hagué de viure —però d’una manera ben activa— en cases particulars o en locals llogats per a escenificar-lo, i així pogué acomplir una funció de “consciència cultural” dins la vida col·lectiva. [...] En segon lloc, aquesta situació domèstica o, en certs casos, gremial de les representacions catalanes del XVIII féu possible que les obres generalment breus, o molt breus, del teatre de caire burlesc s’allarguessin, no només per l’entusiasme i la passió dels qui les escenificaven, sinó també per la manca de competència del teatre “seriós”, amb les tramoies i la maquinària d’altres gèneres (les comèdies de màgia, de sants, de tema i acció militar, o els drames històrics), o amb els actes sacramentals. Per la seva extensió, doncs, els entremesos catalans esdevingueren de vegades allò que en les altres literatures hom anomenaria “comèdies burlesques”, d’un acte o de dos, o *petites pièces*, per més que els autors només tinguessin consciència, és clar, d’escriure “entremesos” o “sainets”, i que la sintaxi dramaticonarrativa no presentés una complexitat gaire més gran que l’habitual en les peces de tres-cents versos. També contribuí a allargar-les el fet que aquestes peces sovint no s’intercalessin entre els actes d’una “comèdia” i que, per tant, no s’integressin dins un concepte unitari de “festa” codificat com a “sessió” teatral, com passava evidentment als coliseus comercials.»¹⁴

Així doncs, tot i que l’obra és anomenada *entremès* en el pròleg, pel seu caràcter independent i per la seva llargada (811 versos), es tracta més d’una peça en un acte que no pas d’un entremès pròpiament dit. Tampoc no és un sainet ni una obra essencialment còmica, encara que en prengui elements per fer més digerible el contingut ideològic que es pretén transmetre.

Consta d’un pròleg i de sis escenes (no indicades en el manuscrit), que descriurem a continuació.

– *Pròleg* (v. 1-35). Explica que l’«entremès» que representaran té dues finalitats: primer «donar gust / ab algun divertiment / a tant noble y bella gent» i després fer veure «l’engany, mentida y traïció, / també la mala intenció, / ab què Bonaparte està», perquè s’hi pugui aprendre «què deu fer tot español». Esmenta els personatges que hi intervindran («los representants»), sol·licita la benevolència dels espectadors («a ningú volem ofèndrer / ni tampoch tenir

¹⁴ SALA VALLDAURA, p. 14-15.

barallas. / Més nos estimam riallas») i els concedeix un breu lapse de temps, abans no comenci l'espectacle, per «mocar-se, / matar la pussa o gratar, / escupir o estossegar».

– *Escena I* (v. 36-69). Bonaparte sol i Veus que canten des de fora de l'escena. Napoleó imagina davant d'un mapa les seves futures conquestes i somia que els seus dominis acabaran arribant fins a Rússia. Considera que Anglaterra és el seu principal problema, fora del seu abast per causa del mar que la defensa. Fa una lloança de la guerra, que ha convertit un miserable com ell en emperador, complaent-se en la sang que ha fet vessar i en els que han mort per la seva causa.

– *Escena II* (v. 70-270). Bonaparte, Espanya i Criat (Pericot). Espanya, acompanyada del seu criat Pericot, demana audiència a Napoleó per explicar-li el destret en què es troba. Napoleó fa veure que no la reconeix i ella li retreu allò que li deu: «Si del ser que teniu ara / Fransa fou la vostra mare / quant per fill vos ha adoptat, / jo la vostra dida he estat». Pericot descriu Espanya com una dona senzilla i de bona fe, que per això ha estat víctima dels enganys d'un bergant com Napoleó («Señor, mirau que és España, / y a fe que és dona de bé, / tant fidel que dir-vos sé / que un engany o villania / ni com s'ha de fer sabria. / Mes per això que és sencilla, / de los embusters perilla; / la engañen a cada pas, / com ha fet un bergantàs / (*Signa Bonaparte*).», v. 92-100). Quan Espanya recorda a Napoleó que va haver de declarar la guerra a Anglaterra i les injustícies que va cometre contra la seva pròpia població per satisfer les seves demandes («¡Ah! Si vostra magestat / a tal poder ha arribat, / per cert tot vos ha vingut / d'haver-vos jo mantingut, / donant-vos –iay de mi, que penas!– / tota la sanch de mas venas, / quedant jo casi sens vida», v. 179-185), aquest es mostra desagraït del tot («Si has fet, més devias fer, / perquè tu debias saber / que só nat per governar / y a mon gust puch disposar / de tu y tot lo món en pes. / Tot és meu: ¿no ho tens entès?», v. 187-192) i li diu que ell mai no ha enganyat, perquè des del principi va deixar clar que pretenia posar tot el món sota el seu govern i que en això havia de consistir la felicitat del món («Esclava de Bonaparte, / ¿què més pots desitjar?», v. 239-240), perquè «y com d'un rei ja se sap / que fa tot allò que vol, / jo del món vull ser rei sol» (v. 245-247). Un cop sol, Napoleó reconeix que Espanya té raó, però es reafirma en la seva actitud: «jo no dech mirar / sinó qual és mon poder, / y segons sia ell puch fer / lo que m'apareix millor» (v. 267-270).

– *Escena III* (v. 271-319). Napoleó, Talleyrand i Veus. Apareix Talleyrand, que li recorda la importància de dominar Espanya com a pas previ per dominar tot el món, i la quantitat de soldats i de riqueses que en traurà. Tots dos expliquen allò que projecten fer amb Espanya per enganyar-la i retre-la (Talleyrand: «Jo sembraré desunions / per lo país español; / y aixís és més clar que el sol / que, no estant ben avinguts, / luego quedaran vensuts, / puig, destruint-s' ells mateixos, / los gafareu com uns peixos / y ben esclaus vos seran», v. 295-302). Napoleó li encomana: «Posa't a escriurer, Talleiran, / que ab escrits y moneda / tot se engaña y enreda. / Mentir no't doni reparo, / en gastar no sies avaro, / puig tot quant se gastarà, / després d'España eixirà» (v. 303-309). Les Veus canten: «Si tot lo món està ab guerra / que va assolant tota la terra / ab llastimosa matansa, / tota la culpa és de Fransa. / Ella orgullosa / y reboltosa / sempre ha estat, / y sempre per sempre / és de España / un mal veinat» (v. 310-319).

– *Escena IV* (v. 320-454). França, Espanya, Criat. Arriba França, carregada de cadenes i planyent-se del mal que ha ocasionat al món. Pericot compara els francesos amb els que exhibeixen «algun ós o mona» o fan d'esmolet i que són uns embaucadors («tractar ab ells és locura», v. 350). França es presenta com enganyada per Napoleó («Per medi d'ell he volgut / gosar de felicitat, / y en lloch d'ella he trobat / la més dura esclavitut», v. 386-389) i Espanya li retreu les pròpies culpes («¡Ah, Fransa! No és d'admirar / qu'ara ell t'haja engañat, / puig tu sempre has procurat / engañar a qui has pogut», v. 400-403). Espanya es proposa donar-li exemple de com resistir al tirà: «¡Abans vèncer o morir / que no ser esclava d'ell!» (439-440). França s'acomia: «Adiós, molt noble España, / Índia de ma riquesa» (v. 449-450). I Pericot hi afegeix: «Tu, causa de ma pobresa... / Asseguro que mai més / tinch de tractar ab francès, / que tots són una canalla» (v. 451-454).

– *Escena V* (v. 455-543). Bonaparte i Talleyrand. Napoleó està furiós, no se'n sap avenir que Espanya li resisteixi. Diu Talleyrand: «D'España, ¿qui havia de dir / qu'ella pogués resistir? / Per vós ab astúcia presas / sas principals fortaleras, / gran part del govern reduhit, / lo vassall pobre y oprimít, / tot sens ordre ni concert, / ¿qui no tindria per cert / qu'aquell regne era vensut?» (v. 464-472). I conclou «que España s'ha conservat / perquè christià ha estat, / si puig sa Religió pert / ja se pot tenir per cert / que sa ruïna és segura» (v. 488-492). Napoleó promet expulsar frares i capellans i esclavitzar el país. Quan Talleyrand li recomana amagar les seves veritables intencions, Napoleó

diu que ja no cal: «¿Pensas que són tan tibolls / que de mi no hagen entès / que no cumplo lo promès?» (v. 525-527); «Engañar-los no és possible. / Antes mostrar-se terrible / y més fiero qu'un lleó» (v. 533-535).

– *Escena VI* (v. 544-809). Espanya, Fidel, Egoista, Criat i Veus. Espanya es diposa a explicar «lo qu'a nosaltres convé / en la present grave urgència» (v. 548-549) a dos espanyols prototípics, Fidel i Egoista (i a Pericot, que ha de seure a terra), davant de les intencions de Napoleó («l'home més mal y dolent / qu'hàjan conegut la gent, / lo més maligne qu'ha nat», v. 562-564). Els exhorta: «¿Sereu, puig, tant imprudents / que vullau sens resistir / a ser-li esclaus consentir? / ¿Voldreu servir esta fiera?» (v. 577-580). En sentir les manifestacions de Pericot i Fidel («Defensar la Religió, / vida que Déu ha donat, / la Pàtria y llibertat / toca a tot bon español», v. 593-596), corroborades per la intervenció de les Veus («Per esta assaña / la nostra Espanya / molt prompte està. / ¡Viva Espanya! ¡Viva la Religió!», v. 603-606), intervé Egoista amb objeccions pràctiques i econòmiques («¿Alsar-se què aprofitarà, / si acàs vèncer no podem? / Tots los béns nos gastarem, / quedant sens malla ni creu», v. 607-610). Li respon Pericot: «que si aixís se desanima / és perquè la bolsa estima / y també plañ molt la pell» (v. 612-614); «¡Ah!, si jo fos rich com ell / no seria ànima freda. / ¿Què'n vol fer de la moneda, / que'l farà anar al Diable?», v. 615-618). Egoista presenta un altre argument: «Sent Bonaparte cristià, / y així mateix son germà, / que tingan ells la corona, / ¿què'm fa ni què se me'n dóna / ni'l vassall quin mal pateix?», v. 620-624). Fidel i Pericot recorden que Napoleó no té cap religió, només fingeix la que a cada moment li convé («Moro en Egipte's féu, / en Polònia fou jueu / i dins Fransa, francmasó, / que és no tenir religió», v. 634-637) i per tant «Si ell regnàs, ¿què succehiria? / Luego Inquisició trauria; / y essent tota secta admesa / la heretgia ab prestesa / se aniria extenent, / la fe christiana perdent, / fent-se Espanya miserable, / un regne ja tot del Diable» (v. 646-653). Cal doncs rebel·lar-se («Guerra, puig, debem empèndrer / per evitar desgràcia tal, / essent lo fi principal / defensar la nostra fe, / vida y llibertat també, / y a Fernando, nostre Rei, / que'ns governe ab santa llei», v. 655-661). Espanya exclama exultant: «¡Aquesta és veu de alegria!» (v. 669). Egoista persevera, allegant que Ferran ja va renunciar a la corona. Però els altres consideren la renúncia invàlida, ja que va ser feta sota amenaça de mort, de manera contradictòria amb el fet que abans Pericot li retragués a Egoista voler salvar la pròpia pell («¡Llamp! Tenint de morir por, / com Fernando la tenia, / jo també renunciaria / lo camp, la viña, la casa, / la camisa, ¡l porch y l'asa, / las calsas y fins la dona», 676-681). I per

justificar el dret de Ferran a tornar a ser rei, recorre a un argument «plebiscitari», curiós en el context de les creences de l'època: si ens preguntàvem *¿i quin és, doncs, el dret de Bonaparte per detentar la corona de França?*, «luego respondran: perquè / tal li donà la nació; / puig [*doncs*] per la mateixa rahó / y per lo títol mateix / a Fernando competeix / de España la corona, / puig la nació l'i dóna» (v. 687-693). Aleshores Egoista recorda encara que molts moriran si el país pretén plantar cara a Napoleó: «ab guerra, segurament / moriran molts del juvent / que viurían quedant-se en casa» (v. 698-700). L'argument de la por de morir, que havia estat vàlid per al rei, ara, però, ja només és atribuït a «egoisme y avarícia»: «no hi fa res, poch se li'n dóna / vèurer fe y regne perdut / per estar-se ell ab quietut» (v. 703-705). A més, Fidel li recorda, d'una banda, que Napoleó enviaria tanmateix tot aquest jovent a morir per la seva causa al nord («Morir aquí entre christians / y ab sacraments, ¿no val més / que morir allà despés, / entre moros y pagans?», v. 716-719) i, de l'altra, que els francesos no respectaran la religió: «Vindrían tropas francesas / a fer robos y torpesas, / a profanar ab horror / tots los temples del Señor, / imatges –ioh atreviment!–, / y-l Santíssim Sagrament, / y a destruir del tot la fe. / Mirau, puig, quant nos convé / fer al tirà resistència» (v. 720-728). Espanya conclou: «Ab la divina assistència, / la victòria se alcanza» (v. 729-730). Animats amb aquestes raons, España i els seus dos súbdits se'n van a combatre Napoleó. Pericot, que abans havia estat fanfarronejant amb la seva disposició a lluitar, ara queda sol a l'escenari i es permet manifestar la seva por de morir i el desig d'amagar-se. Mentre ell està amagat, es produeix fora de l'escenari la lluita que dóna la victòria als espanyols («iDeu mil entre morts y presos! / ¡Vensuts estan, los francesos!», v. 770-771). Pericot celebra el seny que l'ha portat a amagar-se oportunament («iAy, valga'm Déu, que gent morta! / ¡Quina batalla tant forta! / ¡Ventura d'estar-me aquí!, / o sinó, pobre de mi, / terra de malvas faria / o a Tetuan ja passaria», v. 772-777). I quan sap que els francesos han estat derrotats torna a jactar-se del que hauria fet si hagués participat en la lluita. Espanya dóna les gràcies a Déu, «a Maria, Nostra Mare» i «a sant Jaume, que és patró / de la española nació». I tots plegats les donen a «tots los sants de la Glòria» i declaren que «aquí acaba l'entremès; / perdonau si us hem ofès» (v. 808-809).

El públic és descrit al principi com a «noble y bella gent», cosa potser convencional però que ens resulta contradictòria amb la nota de plebeisme amb què acaba el pròleg: «entretant, poden mocar-se, / matar la pussa o

gratar, / escupir o ostosegar» (32-34). Se'ns diu que la finalitat de l'obra és sobretot distreure i divertir: «considerant qu'és molt just / que procurem donar gust / ab algun divertiment / a tant noble y bella gent», / un entremès per eix fi / representarem aquí» (v. 1-6). La incitació a plantar cara amb les armes contra l'invasor també ens sembla poc congruent amb afirmacions com: «Tot-hom deu saber y enténdrer / que a ningú volem ofèndrer / ni tampoch tenir barallas. / Més nos estimam riallas» (24-27).

En la ideologia que es desprèn de l'obra, els elements essencials que vertebrèn la nació espanyola són l'Església catòlica i la corona, sobretot la primera. Per això el principal argument d'oposició a Napoleó és el fet que aquest no seria un governant com qualsevol altre perquè en realitat no és catòlic i que una de les seves primeres mesures serà la supressió de la Inquisició, que garanteix l'homogeneïtat religiosa d'Espanya i la pau social. Però al darrere hi ha un intens sentiment antifrancès («tota la culpa és de Fransa. / Ella orgullosa / y reboltosa / sempre ha estat, / y sempre per sempre / és de España / un mal veïnat», v. 310-319; «¡Ah, Fransa! No és d'admirar / qu'ara ell t'haja engañat, / puig tu sempre has procurat / engañar a qui has pogut», v. 400-403), sentiment general i anterior al rebuig de la presència napoleònica a Espanya («No't planch de ser miserable. / Vés ab ton amo al diable, / que no sou pas res de bo», v. 411-413).¹⁵ Es defensa el dret de Ferran a recuperar la corona a la qual va renunciar perquè ho va fer sota amenaça de mort. Però s'afirma que en definitiva també la mereix per aclamació popular de tots els espanyols. La seva legitimitat no és, doncs, menor que la de Napoleó, fins i tot si es considerés vàlida la seva abdicació forçada.

Com hem vist, els personatges de l'obra són els següents: Bonaparte i Talleyrand, que discuteixen sobre els seus plans per apoderar-se d'Espanya i posar-la al seu servei; França, que es lamenta de com ha estat esclavitzada

¹⁵ «El nombre creixent de fugitius i d'expulsats que anaven arribant a Catalunya com a conseqüència dels esdeveniments de França no féu més que atiar el sentiment antirevolucionari i contribuï a mantenir ben present la incompatibilitat del règim republicà francès amb els fonaments mateixos del règim polític i social tradicional (la monarquia absoluta, la primacia de l'Església, el control ideològic, el règim senyorial) i, per tant, el rebuig de l'aliança amb França, segellada el 1795, a la fi de la Guerra Gran» (CAHNER, I, 264).

per Napoleó; Espanya, que també es plany de com ha estat enganyada i maltractada, i el seu criat Pericot (presumit però covard, que fingeix un valor que no té, però amb seny i bon cor, que expressa a estones l'escepticisme de l'espectador encara que sigui per rebatre'l); Fidel i Egoista, espanyols, amb visions oposades i previsibles de la situació del país i de com cal reaccionar-hi. L'allegoria i la personificació són, doncs, els recursos de què es val per il·lustrar la intenció fonamentalment ideològica de l'obra. De fet, no es tracta d'una obra essencialment burlesca, ja que l'únic element còmic i que s'escapa en part al mer discurs polític és la presència de Pericot, que comenta l'acció i amb les seves intervencions hi aporta una dosi de distanciament popular. Pericot és el típic criat característic del teatre burlesc dels segles anteriors, garlaire i fanfarró però covard quan arriba el moment de passar als fets, amb les seves «agudeses» característiques («que sent rich poc fa ser ruch: / itot llu, ab prou plata y or!», n'és l'exemple més clar). El moment en què s'amaga durant la lluita contra l'invasor és significatiu del fet que l'autor no renuncia al divertiment i a les seves convencions en nom de la «correcció política», que hauria pogut tergiversar l'essència del personatge.

També es pot considerar que Espanya i França, lamentant-se de les desgràcies que pateixen, víctima de la seva bona bona fe la primera i de la pròpia malícia la segona, són, en tant que personatges teatrals, una transposició a la política de la dona que es plany d'haver estat enganyada per un seductor mentider i sense escrúpols.

En definitiva, el caràcter de l'obra es correspon bé amb la descripció que fa Francesc Massip del «teatre populista», «és a dir adaptat als gust i a les necessitats de diversió i de cohesió del públic popular, però amb una decidida intenció d'orientar-lo i dirigir-lo ideològicament».¹⁶

La peça consta de 811 versos, heptasíl·labs ariats, amb un cert nombre de versos hipermètrics. Ocasionalment s'hi troben quartets, principalment creuats (*abba*), i quintets (*abbaa* o *aabba*). L'excepció són les intervencions de les Veus, que canten des de fora de l'escenari en versos generalment

¹⁶ Francesc MASSIP BONET, *Història del teatre català. I. Dels orígens a 1800*, Tarragona: Arola Editors, 2007, p. 300.

tetrasíl·labs amb diversos esquemes de rima. Les sinèresis (*traí-ció, in-ten-ció, lue-go, ra-biar, en-de-mo-niat, Go-liat, ar-ro-gàn-cia, su-pèr-bia, fun-da-cions, a-pre-cia-ba...*) són gairebé generals (en canvi: *mi-li-ons*), i fins i tot un mot com *ruïna* és pronunciat una vegada com a bisíl·lab. Es fan rimar entre elles vocals obertes i tancades (*té/perquè; això/religió*), i mots amb *r* muda amb d'altres en què es pronuncia (almenys en català actual), com *valor/traïdor*. També hi ha rimes només fonètiques, com és el cas de *mare/ampara*, i un cas potser contradictori: el cognom *Bonaparte* rima amb *Marte* (¿pronunciat [‘marte]?) però també amb infinitius com *mirar-te* o *ajudar-te* ([‘artə]).

Com ja hem dit i com es desprèn de les notes a peu de pàgina que acompanyen el text, la llengua de l'obra correspon a les comarques més septentrionals del català central, d'Osona a l'Empordà. Per citar uns quants casos interessants:

- el mot *alaja* (v. 288), castellanisme (*alhaja*) no esmentat al DCVB ni al DECat però recollit pel diccionari d'Esteve, Bellvitges i Juglà (1803-1805) —i que, per exemple, apareix a la crònica de Miquel Feu sobre la Guerra del Francès a Girona (escrita entre 1815 i 1816)¹⁷ o a la traducció del *Lo Nou Testament* (1832) de Josep Melcior Prat)—.¹⁸ Gràcies a la rima amb *haja*, podem saber que la seva pronunciació era [ə'laʒə], com un mot català més, i no pas [ə'lakə] o [ə'laxə], com ens faria suposar avui el seu clar origen castellà.

- *boloni* (v. 130) i *tiboll* (v. 526) ‘beneit, babau’.
- l'adjectiu *brau* usat com a ponderatiu: *brau brut* (v. 120) i *brau noble* (v. 797).
- el mot *gavatxina* (v. 346, 736) usat com a col·lectiu (el conjunt dels gavatxos).
 - *quissab* (v. 510) i *poder* (v. 763) ‘potser’.
 - el basquisme *aür* ‘adéu’ (v. 258, 445).
 - També hi destaca l'ús d'un bon nombre de refranys, modismes i frases fetes: *ballar la pavana* ‘passar gana’ (v. 169), *m'han deixat ben nu però* ‘m'han

¹⁷ Jordi BOHIGAS, Enric MIRAMBELL, Enric PRAT i Pep VILA (amb Núria SURIÀ), «La crònica de l'argenter Miquel Feu sobre la guerra del francès a Girona ciutat i comarques», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, L (2009).

¹⁸ *Lo Nou Testament*, traducció de Josep Melcior Prat, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008 (Corpus Biblicum Catalanicum, 38).

deixat pelat' (v. 175), *jo-m jugaria pla la missa* (v. 137), *gafat com una llagasta* (v. 113), *fins a Perrot y Guillot 'a tothom'* (v. 110), *més pa que formatge* (v. 103), *la mosca ja-ns puja al nas* (v. 260), *engegar en malviatge* (v. 104), *ab escrits i moneda, tot se enganya i enreda* (v. 304-305), *se fan la barba d'or* (v. 345), *Índia de ma riquesa* (v. 451), *pobre com un rat* (v. 556), *plomar com un tord* (v. 587), *sens malla ni creu* (v. 611), *¿què em fa ni què se me'n dóna?* (v. 624), *lo cel de les oques* (v. 646), *ballem el ball d'en Belluga, / que agàmbia aquell qui puga* (v. 708-709), *fer la tussa 'matar'* (v. 735), *ballar la xinjaranxina* (v. 737-738), *fer l'arbrer 'matar'* (v. 746), *fer terra de malves 'estar mort'* (v. 778), *passar a Tetuan '?'* (v. 779), *et faré cantar el cucut 'et mataré (?)'* (v. 795).

ESPAÑA DESPERTA AB LOS BRAMIDOS¹⁹ DEL MÓNSTRUO DE EUROPA

Primera part.²⁰ Entremès nou

Personas:

BONAPARTE,

ESPAÑA,

TALLEIRAN,

FRANSA,

PERICOT, criat,

FIDEL, español,

EGOISTA[, espanyol] [f. 1v]

[PRÒLEG]

PRÒLECH

Considerant qu'és molt just
que procurem donar gust
ab algun divertiment

¹⁹ *bramidos*: 'brams' (cast.; el DCBV només recull *bramit*, com a castellanisme del valencià).

²⁰ Desconexim l'existència d'una segona part.

- 4 a tant noble y bella gent,
un entremès per eix fi
representarem aquí.
Ab l'entremès se veurà
- 8 l'engany, mentida y traïció,
també la mala intenció,
ab què Bonaparte està,
y apèndrer pot qualsevol
- 12 què deu fer tot espanyol.
Los representants seran:
Bonaparte y Talleyran;
la España, ab son criat,
- 16 lo Pericot nomenat;
Fransa, plorant per sos dols;
Fidel y Egoista, espanyols.
Quant nostras faltas veureu,
- 20 vosaltres vos ne riureu
(feu-ho sens mostrar las dents).
Però si us tenim contents,
com això és lo que volem,
- 24 *iAheluya!* tots cantarem.
Tothom deu saber y entèndrer
que a ningú volem ofèndrer
ni tampoch tenir barallas.
- 28 Més nos estimam riallas
que llamps, pestas ni sagrats,²¹
com fan los enverinats.²²
Ja luego²³ va a comensar-se.
- 32 Entretant, poden mocar-se,
matar la pussa o gratar,
escupir o estossegar,
però alerta no escampar-se. [f. 2r]

²¹ *sagrats*: 'cementiris'.

²² *enverinats*: 'irritats, enrabiats'.

²³ *luego*: 'de seguida'.

[ESCENA I]

Tirada la cortina.

Bonaparte, ab un mapa y compàs a la mà.

BONAPARTE

- 36 Est mapa aquí miraré,
en lo qual crech se conté,
y ab primor pintat se veu,
tot lo món qu'ha de ser meu.
40 ¡Señor de tots, que alegria!
(Mira al mapa.)
Aquí arriba la Turquia;
però, si m'i va bé lo joch,
d'ella n'hi haurà per poch.
44 Aquí comensa la Rússia:
ivalga'm lo art y astúcia!
Aquí està l'Inglaterra:
¡ah, ella m'espanta y aterra!,
48 y ella és qui'm fa rabiar.
¡Ah, si no fos aqueix mar!

[VEUS]

(Càntan a dins.)

- Si sempre Marte
a Bonaparte
52 dóna favor,
ell, ab la guerra,
de mar y terra
serà señor.
56 ¡A las armas! ¡Guerra, guerra!

BONAPARTE

(S'alsa.)

Sí, la guerra és certament

per mi un divertiment,
lo més gustós y agradable,
60 puig²⁴ que, sent jo un miserable, [f. 2v]
la guerra és qui m'ha elevat
a tant alta magestat.
iQue contento y alegria
64 dóna un so d'artilleria!
Vèurer rius de sanch corrent,
vèurer morir tanta gent
entre ays y gemechs forts;
68 vèurer los pilons de morts,
ioh que alegria y contento!
(*S'i assenta.*)

[ESCENA II]

Ix[en] España y Criat al devant.

ESPAÑA

¿Qual serà la veu que sento?

CRIAT

iBonaparte! ¿No·l veyeu?
(*Signa²⁵ Bonaparte.*)
72 ¡Jesus, Maria, valga'm Déu!
iAllà sembla un Satanàs...!
Señora, tornem atràs,
que aquest mònstruo fa por.
(*Recula.*)

²⁴ *puig*: usat per *puix* i amb el valor del cast. *pues* al llarg de tot el text.

²⁵ *signa*: 'assenyala'.

ESPAÑA

(Diu a Bonaparte.)

- 76 iÓ gran Rei y Emperador!,
Espanya, a vostra presència,
suplica doneu audiència
per explicar sas fatigas.

BONAPARTE

- 80 ¿Què? No·t conech. Però, digas...

CRIAT

(Apart.)

Ja·n tinch prou, d'ell, ja l'he vist.
¿És dimoni o Antichrist?

ESPAÑA

- Si del ser que teniu ara
84 Fransa fou la vostra mare [f. 3v]
quant per fill vos ha adoptat,
jo la vostra dida he estat,
donant-vos llet abundant,
88 los aliments y tot quant
fon²⁶ menester per a créixer.
iY ara no·m vullau conèixer...!
iCert que apar cosa estraña!

CRIAT

- 92 Señor, mirau que és Espanya;
y a fe que és dona de bé,
tant fidel que dir-vos sé
que un engany o villania
96 ni com s'ha de fer sabria.

²⁶ fon: 'fou'.

- Mes, per això que és sencilla,²⁷
de los embusters perilla:
la engañen a cada pas,
100 com ha fet un bergantàs
(*Signa Bonaparte.*)
y engañador d'allo més,
qu'havent-li antes promès
sempre més pa que formatge,
104 ara l'angega'n malviatge²⁸
y li vol llevar la vida.
¡Quina amistat tant fingida!
Jo de semblant gent renego.

BONAPARTE

- 108 ¿Qui ets tu? Digas, irespon luego!²⁹

CRÍAT

- Señor, jo al³⁰ nom may lo nego.
Fins a Perrot y Guillot³¹
dich que só un tal Pericot,
112 criat, y d'aquells de casta, [f. 3v]
gafat³² com una llagasta³³
a servir esta señora,
(*Signa España.*)
posant-me en qualsevol hora,
116 per defensar-la, aigua a coll.
¡Ó!, que per armar só un foll,

²⁷ *per això que és sencilla*: 'precisament perquè és de bona fe, sense malícia'.

²⁸ *malviatge*: «exclamació d'impaciència i maledicció» (DCVB).

²⁹ *luego*: 'immediatament, ara mateix', no simplement 'després, més tard'; usat sempre amb aquest valor en el nostre text).

³⁰ *al*: per *el*. A continuació de *al* hi ha *meu*, ratllat.

³¹ *Perrot i Guillot*: «En Perrot i En Guillot» 'tothom qui vol' (DCVB, Olot).

³² *gafat*: 'agafat', amb afèresi molt comuna en català oriental.

³³ *llagasta*: 'paparra'; «agafar-se com una llagasta» és 'agafar-se molt fort'.

de allò més endemoniat,
tant que ni-l gegant Goliat

(*Signa Bonaparte.*)

- 120 me faria por. ¡Ay, brau³⁴ brut!
Si no fos jo un clatallut,³⁵
diria que·m fésseu marquès,
príncep, compte o colcom³⁶ més,
124 mariscal, baró o algun duch,
que sent rich poc fa ser ruch:
itot llu, ab prou plata y or!

BONAPARTE

Apar gastar bon humor...

- 128 Tu per soldat serias bo.

CRIAT

¿Si seria bon soldat, jo?

¿Pensa que só algun buloni?³⁷

Seria un soldat del dimoni,

- 132 si a Bonaparte servia.

(*A part.*)

Que a tots quant[s] n'atraparia,

si acàs anava a la guerra,

luego izast, zast!, cap a terra,

- 136 tripas en l'aire; iissa, issa!
Jo·m jugaria pla la missa³⁸ [*f. 4r*]
(no·bstant que és malaguañat,
sent jo tant viu y lletrat).

³⁴ *brau*: mot usat com a ponderatiu (com *bon*, *bell*, *galant*, *valent*...) davant de substantius. El DCVB el troba sospitós de gallicisme (cf. fr. *brave*), però és o ha estat molt estès en català a les comarques septentrionals (Coromines en cita un exemple del Baró de Maldà: «era un brau animal de carreta»); reapareix al vers 797.

³⁵ *clatallut*: per *clatellut* 'beneïtot, curt d'enteniment'.

³⁶ *colcom*: per *quelcom*.

³⁷ *buloni*: 'beneït, babau' (*boloni* és esmentat per DECat, I, 764b com a forma balear).

³⁸ *jo·m jugaria pla la missa*: ? («jugar-se la missa» és 'no assistir-hi', DCVB).

BONAPARTE

(Diu a Espanya.)

140 ¿Veus com per ser jo valent
me diuhen l'omnipotent?
Digas tu, qu'és d'admirar
lo voler-te jo escoltar.

ESPAÑA

144 Si de premi acreedors
sempr·han estat los favors,
un premi molt singular
jo de vós puch esperar,
148 si mos serveis ateneu
y correspondre'ls voleu.
¿Què més poguí fer per vós
quant per fer-vos poderós
152 vos doní ab gran franquesa
tot mon tresor y riquesa?
Només que per dar-vos gust,
–*(Apart.)* per complàurer un injust–,
156 passí a declarar la guerra
a ma amiga l'Inglaterra,
prevehent d'aquí la ruína
de mon comers y marina.
160 Per dar-vos tants milions
prenguí de las fundacions;
tots los censals esmersats;
fiu vèndrer las heretats [*f. 4v*]
164 y fincas de causas pias.
Als vassalls he fet tiranias,
oprimint-los ab tributs
y ab pagaments no deguts.

CRIAT

- 168 Cada repich de campana
fent-me ballar la pabana³⁹
ab pagos de tota mena;
un aixangué⁴⁰ de la esquena
172 per vós m'anava trayent
aquell home tant dolent
–Godoy, godai, j·és tot hu...⁴¹
y m'han deixat ben nu Perú.⁴²

BONAPARTE

- 176 ¡Baya!, ¿no callaràs, tu?⁴³

CRIAT

(*Apart.*)

¡Calla, llengua! ¡Calla, loca!
No més parlar: ¡punt en boca!

ESPAÑA

- ¡Ah! Si vostra magestat
180 a tal poder ha arribat,
per cert tot vos ha vingut
d'haver-vos jo mantingut,
donant-vos –¡ay de mi, que penas!–
184 tota la sanch de mas venas,
quedant jo casi sens vida.

³⁹ *ballar la pabana*: «ballar la pavana» és 'patir molta fam' (Empordà, DCVB).

⁴⁰ *aixangué*: per *aixanguer* 'fermall per subjectar l'espigó de l'arada o del carro al jou' (DCVB).

⁴¹ ... *tot hu*: 'Godoy i godall ja són prou una mateixa cosa' (és a dir, Godoy és un porc, com gairebé indica el seu nom).

⁴² *ben nu Perú*: modisme sobre el qual no hem trobat cap referència però que sembla tenir el sentit de 'pelat de diners' (potser relacionat amb l'expressió «valer un Perú»; en un altre sentit, DECat VI, 840a esmenta les formes *pruns* i *peruns* 'prunes').

⁴³ Des del punt de vista de la rima, hi sobraria un dels tres versos anteriors.

BONAPARTE

- iNo parlis! iCalla, atrevida!
Si has fet, més devias fer,
188 perquè tu debias saber [f. 5v]
que só nat per governar
y a mon gust puch disposar
de tu y tot lo món en pes.
192 Tot és meu: ¿no ho tens entès?
Rei de reis só, y assò basta.

CRIAT

(Apart.)

iOy, oy, quina arrogància gasta!
iQue supèrbia tant estraña!

ESPAÑA

- 196 Señor, ¿no dèhiau d'Espana
que la volíau ennoblir?

CRIAT

(Apart.)

iMay ha fet sinó mentir!

ESPAÑA

- ...¿Que era la fiel aliada,
200 que era vostra estimada,
y vostr-íntima amiga?

BONAPARTE

- ¿Vols que clarament t'ho diga?
Si t'apreciaba algun dia,
204 fou perquè me convenia.
Ara convé ser-me esclava,
y aixís ma esclava seràs.

CRIAT

(*Apart.*)

208 ¡Esclava de Satanàs,
diria jo, o Llucifer!

ESPAÑA

Señor, ¿com tal pot ser,
que aixís vullau engañar?

BONAPARTE

(*S'alsa.*)

¿Com t'atreveixes parlar?
212 ¡Què! ¿Jo, enganyar algú?
¿Qui un tal dirà sinó tu?
Recorda't que mos intents⁴⁴
foren al món ben patents. [f. 5v]
216 ¿No diguí jo, ja anys atràs,
que per ser lo món feliz,
menaster era y precis
que un sol tot lo governàs?
220 Després diguí ab claredat
que jo la felicitat
al món volia portar.
¿Y això no fou declarar
224 que volia ser Napoleon
rei i cap de tot lo món,
puig tot assò és menester
perquè felís puga ser?
228 Ni ¿com pots dir que t'engañí
quant francament te prometí
fer-te felís y ditxosa,
puig tens la ditxa copiosa
232 d'adorar-me per ton Rei

⁴⁴ *intents*: 'intencions'.

y observar ma nova llei?
Servir ma gran magestat,
¿no sabs qu'és felicitat
236 la major que·s pot tenir?
Si·m deixo per tu servir,
¿de què pots queixar-te?
Esclava de Bonaparte,
240 ¿què més pots desitjar? [f. 6r]

CRIAT

(*Apart.*)

il·lamp que·l puga matar,
quina felicitat que dóna!

BONAPARTE

Sàpias que nasquí ab corona
244 que sempre he tingut al cap,
y com⁴⁵ d'un rei ja se sap
que fa tot allò que vol,
jo del món vull ser rei sol,⁴⁶
248 que si algun altre hi haurà
a mi subjecte estarà.
Aixís, que callis importa;
o si no passa la porta,
252 per no veure't amb un xasco.

CRIAT

iPesta! Bé seria jo un flasco⁴⁷
de voler tenir ab ell rahons,
puig cadenas y grillons
256 me tornarían la resposta.

⁴⁵ *com*: 'com que'.

⁴⁶ *rei sol*: l'únic rei.

⁴⁷ *flasco*: «fluix de caràcter, mancat de fermesa o excessivament crèdul, que es deixa entabanar fàcilment», DCVB).

ESPAÑA

Señor, ja marxo a la posta.

(*España se'n va.*)

CRIAT

(*Apart.*)

¡Aür,⁴⁸ rei y emperador!

¡Ha, ha! ¡Grandíssim traýdor!

260 La mosca ja·ns puja al nas...

Tu, tu me la pagaràs.

(*Se'n va.*)

BONAPARTE

Cert qu·Espana té rahó,

¿mes què·n traurà ella d'això, [f. 6v]

264 puig a sas veus seré sort?⁴⁹

Y tant si és dret com si és tort,⁵⁰

la Espana vull dominar,

perquè jo no dech mirar

268 sinó qual és mon poder,

y segons sia ell puch fer

lo que m'apareix millor.

[ESCENA III]

Hix Talleyran.

TALLEYRAN

Per ser del món vós señor,

272 altra cosa no faltava

⁴⁸ *aür*: 'adéu' (*abur* «interj. 'adiós', del vasco *agur* íd., que viene probablemente del lat. *vg.* AGÛRIUM, lat. *augurium* 'agüero'», DCECH, I, 25a).

⁴⁹ *sort*: per *sord*.

⁵⁰ ...*tort*: tant si és just com si és una injustícia.

- que ser-vos la España esclava,
puix sent la España vostra
podeu córrer a la postra⁵¹
276 a conquistar tot lo món,
que·ls regnes vostres ja són.
De la España, ja sabeu
quants tresors tràurer podeu.
280 ¡De soldats, que multitud!,
quant pendreu la juventut
que en aquell regne hi ha.
Y ab assò se lograrà
284 ser-vos tothom obedient,
faltant-los diners y gent,
per a fer-vos resistència.

BONAPARTE

- Ja daré jo providència
288 de que en España no hi haja [f. 7r]
ni un diner ni una alaja⁵²
ni home que·m puga resistir,
puig jovent faré venir
292 de catorse a sinquant·aïns.
Y si no puch ab engaïns,
manillas tinch y grillons.

TALLEYRAN

- Jo sembraré desunions
296 per lo país español;
y aixís és més clar que el sol
que, no estant ben avinguts,
luego⁵³ quedaran vensuts,

⁵¹ *a la postra*: 'finalment, per fi' (cast. *a la postre* 'al capdavall, en definitiva').

⁵² *alaja*: del cast. *alhaja* (pronunciat [ə'laʒə], ja que rima amb *haja*).

⁵³ *luego*: 'de seguida'.

300 puig, destruint-s·ells mateixos,
los gafareu⁵⁴ com uns peixos
y ben esclaus vos seran.

BONAPARTE

Posa't a escriurer, Talleiran,
304 que ab escrits y moneda
tot se engaña y enreda.
Mentir no·t doni reparo,
en gastar no sies avaro,
308 puig tot quant se gastarà,
després d'Espanña eixirà.
(*Se'n van.*)

[VEUS]

(*Càntan a dins.*)

Si tot lo món està ab guerra⁵⁵
que va assolant tota la terra
312 ab llastimosa matansa,
tota la culpa és de Fransa.
Ella orgullosa
y reboltosa
316 sempre ha estat, [*f.7v*]
y sempre per sempre
és de Espanña
un mal veïnat.

⁵⁴ *gafareu*: per *agafareu*.

⁵⁵ *ab guerra*: per *en guerra*.

[ESCENA IV]

Hix Fransa, plorosa y ab cadenas.

FRANSA

- 320 Si·l món està en alborot,
que apar arriba son fi,
jo, Fransa, iay pobre de mi!,
que jo tinch culpa de tot.
- 324 D'aqueixa guerra qu·apreta,
jo, jo he sonat la trompeta.
Jo só causa de tants mals,
de las desgràcias fatals
- 328 y de tantas morts qu·espanta.

(Hix Pericot, mirant al lluñ la Fransa.)

CRIAT

- iQuina dona tant farfanta!⁵⁶
N·és⁵⁷ pas ma fastejadora.
iHeu, heu!,⁵⁸ y sembla que plora.
- 332 Deu ser una ploramicas
o una d'aquellas ricas
que després se tórnan pobres
per haver fet malas obras.
- (Torna a mirar.)*
- 336 Mes si la vista no m'engaña,
los fills d'esta borratxona
són aquells que van a España
portant-hi algun ós o mona,

⁵⁶ *farfanta*: falsa (*farfant/-a* «brètol, home o dona enganyador, que no mereix que se'n fiïn», Vic, Menorca, DCVB).

⁵⁷ *n·és*: 'no és'.

⁵⁸ *iheu!*: per *ieui!* (exclamació que «s'usa per cridar una persona o per fer-li fixar l'atenció en una cosa», DCVB).

- 340 y altres cridant: «iEsmolets!
iTisoras y gavinets!⁵⁹
iPerol, perola a adobà' [f. 8r]
y payellas estaña'!»,
- 344 y aixís se'n pòrtan lo tresor
y se fan la barba d'or.⁶⁰
iMaldita gavatxina!,⁶¹
gent la més vil y mesquina,
- 348 que per haver del angan⁶²
fins als llims⁶³ se ficaran.
Tractar ab ells és locura.

(Hix España, mirant la Fransa.)

ESPAÑA

- Esta dona, ique figura!
352 Apar... (iperò que mudansa!),
apar la mateixa Fransa.
¿Mes Fransa ab cadenas...? No.

FRANSA

- Sí, España, la Fransa só,
356 però diferent del qu'era.

ESPAÑA

Me pasmo en gran manera
quant en tal estat te miro,
y lo que més de tu admiro

⁵⁹ *gavinets*: metàtesi per *ganivets*.

⁶⁰ Compara la forma com els francesos han penetrat a Espanya amb la dels que, exhibint animals ensinistrats o oferint els seus serveis com a esmolets o calderers, aprofiten per robar en els pobles per on passen.

⁶¹ *gavatxina*: el conjunt dels gavatxos ('francesos'); no és al DCVB.

⁶² *angan*: 'engany'.

⁶³ *llims*: per *llimbs*.

- 360 és que lo gran Bonaparte
puga en tal estat mirar-te
quant diu no preté altra cosa
que fer-te felís y ditxosa.
364 Las felicitats, grandesas,
honras, tresors y riquesas
que ell té prometé, ¿ahont són?

FRANSA

- Eix traïdor Napoleon
368 fer-me felís prometé,
y ara esclava tant me té [f. 8v]
que, com tothom veu o sap,
ni sols puch alsar lo cap.
372 ¡Ay, pobre de mi! ¡En quins balls
aqueix tirà m'ha posat,
que en lloch de felicitat
no tinch sinó treballs!
376 Bonaparte prometé
portar-me ab lo seu regnat
la ditxa y felicitat,
pau, quietut y tot lo bé;
380 però res de tot això ve,
sinó misèria en augment
y una guerra permanent,
ab tal matansa y destrossa
384 que-m va portant a la fossa,
deixant-me casi sens gent.
Per medi d'ell he volgut
gosar⁶⁴ de felicitat,
388 y en lloch d'ella he trobat
la més dura esclavitut.
Ja no-m queda juventut,

⁶⁴ *gosar*: 'gaudir' (cast.).

sinó donas y algun vell,
 392 puig tots, per enriqueir-s·ell
 y exaltar los seus germans,
 han de pèndrer en las mans
 las armas, sabra o fusell.

CRIAT

396 D'aqueix home ja·s veu clar
 qu·una felicitat porta
 que, sent massa testa⁶⁵ y forta, [f. 9r]
 ningú la pot rosegat.
 400 ¡Ah, Fransa! No és d'admirar
 qu·ara ell t'haja engañat,
 puig tu sempre has procurat
 engañar a qui has pogut.
 404 J·és un ditxo molt sabut:
Sicut fecistis, fassorum
 (també·n sé, de llatinòrum);
 y recorda't, temerària,
 408 de España quant contrària
 sempre per sempre has mostrat
 y dels dañs li has causat.
 No·t planch de ser miserable.
 412 Vés, ab ton amo, al diable,
 que no sou pas res de bo.

FRANSA

¡Ay, pobre de mi! ¿Què faré jo?
 ¡Ditxosa España, que tens
 416 tanta gent, diners y béns!
 ¡Si tot això jo tingués!
 ¡Si com tu pots jo pogués!
 De son poder me libreria,

⁶⁵ *testa*: 'rígida, dura' (*test/a* 'dret i rígid', DCVB).

420 ni un instant l'obehiria;
mes, de diners y gent faltada,
de ell esclava y lligada,
¿com resistiré al tirà?

ESPAÑA

424 España te mostrarà,
y ella-n breu podrà ajudar-te,
a vence-l⁶⁶ vil Bonaparte,
so és, ab armas y ab guerra,
428 clamant per tota la terra [f. 9v]
«iMòria aqueix lladre, mòria!»,
perquè j-és cosa notòria
que tot lo món vol robar.
432 Sí, que contra d'ell s'ha d'alsar
tot lo món, lo pobre y rich,
des del gran fins al més xich.
Mes si tu, Fransa, callant,
436 de baix en baix gemegant,
baix son domini estar vols,
jo ab mos valents espanyols
al tirà vaig a resistir.
440 iAbans vèncer o morir
que no ser esclava d'ell!

CRIAT

Vaja Fransa allà al burdell,
puig que tant se envileix
444 que a tal bèstia serveix.
iAhur,⁶⁷ Fransa abominable!
iAhi,⁶⁸ esclava del diable!
iAh, quin cap de carabassa!

⁶⁶ *vence-l*: primer havia escrit *vencer* i després a sobre la *erra* va escriure *l*.

⁶⁷ *ahur*: 'adéu' (basc; vegeu la nota al vers 258).

⁶⁸ *ahi*: per *ia!*

ESPAÑA

(*Marxa.*)

- 448 Adiós,⁶⁹ ja te amenassa
la ruïna esta campanya.
(*Se'n va.*)

FRANSA

Adiós, molt noble España,
Índia⁷⁰ de ma riquesa.
(*Se'n va.*)

CRIAT

- 452 Tu, causa de ma pobresa...
Asseguro que mai més
tinch de tractar ab francès,
que tots són una canalla.
(*Se'n va.*)

[ESCENA V]

Hix[en] Bonaparte, passejant furiós, y Talle[i]ran.

BONAPARTE

- 456 No parlis, Talleiran, calla,
que ni escoltar-te més vull. [*f. 10r*]
La sanch dins del cap me bull.
Tal ardor en mon cor sento
460 que ja de ràbia reventó
y frenètich só y rabiós.
¿A mi, rei tant poderós,
la España fer resistència?
464 ¿Com podré tenir paciència?

⁶⁹ *adiós*: en el manuscrit escrit sempre a *Dios*.

⁷⁰ *Índia*: usat en el mateix sentit figurat que *perú* («cosa que produeix gran riquesa o benefici material» DCVB).

TALLEIRAN

D'España, ¿qui havia de dir
qu·ella pogués resistir?
Per vós ab astúcia presas
468 sas principals fortalesas,
gran part del govern reduhit,
lo vassall pobre y oprimít,
tot sens ordre ni concert,
472 ¿qui no tindria per cert
qu·aquell regne era vensut?

BONAPARTE

N·obstant⁷¹ això, no he pogut
vèncer un puñat⁷² de gent.
476 Y, iah!, sent jo l'omnipotent
y sempre aquell invencible,
¿com un tal pot ser possible?
¡Boto...!⁷³ Digas, Talleiran,
480 ¿de mon poder què·n diran?
¿Y encara no rabiaré?
Als dimonis cridaré,
vinga d'ells una legió
484 a pèndrer la Religió
que domina en España. [*f. 10v*]

TALLEIRAN

Crech que ab eix art y maña
aquell regne vencereu;
488 puig com clarament se veu
que España s'ha conservat
perquè christià ha estat,
si puig sa Religió pert

⁷¹ *n·obstant*: en el manuscrit, *n'obstant*.

⁷² *puñat*: 'grapat' (DCVB, documentat en Albert Saisset).

⁷³ *iboto!*: del cast *ivoto a...!*

492 ja se pot tenir per cert
que sa ruïna és segura.

BONAPARTE

La ràbia tant m'apura
que estich per reventar,
496 ni podré may descansar
fins veja sota mos peus
l'Espanya y·ls vassalls seus.
A Espanya juro des d'ara
500 que, si en mon domini para,
un regne ha de ser desert,
sens quedar·hi un ram vert.
Trauré d'ell los sacerdots,
504 los frares moriran tots,
y tothom tant oprimit
que ni mòurer un sol dit
ni respirar permetré.

TALLEYRAN

508 Castigant·los fareu bé;
mes ara jo discorria
que quissab⁷⁴ millor seria
mostrar·vos ab ells garbós,⁷⁵
512 prometre'ls, molt generós,
que grans béns los donareu, [f. 11r]
que felissos los fareu,
que desitjau ab gran ànsia
516 portar·los tota abundància
de riquesa y tresor
y cosas en eix tenor;
que en cumplir, venint lo cas,

⁷⁴ *quissab*: escrit junt en el manuscrit, com a equivalent de *quizá* o *quizás*; el DCVB només enregistra *quissà* amb aquest valor.

⁷⁵ *garbós*: 'gallard i graciós de gest' (cast., DCVB).

- 520 ja podríau ser escàs,
o bé no cumplint en res
d'allò qu'haguésseu promès.
Si us valeu de la dulsura,
524 pot ser qu'ab mañagadura
los gafaríau com uns polls.

BONAPARTE

- ¿Pensas que són tant tibolls⁷⁶
que de mi no hagen entès
528 que no cumplo lo promès?
Per engañar una gent
que han vist tant clarament
en que pàran mas promesas,
532 no hi valen mas sutilesas.
Engañar-los no és possible.
Antes mostrar-se terrible
y més fiero qu'un lleó
536 convé en esta ocasió;
y ab uns exèrcits fingits,
ab terrors, espants y crits,
España s'espantarà
540 y pelear no atrevirà
per temor de sa flaqueza. [f. 11v]

TALLEYRAN

Vos serviré sens peresa,
obehint sens contradir.

BONAPARTE

- 544 ¡Vamos!, no és temps de dormir.
(*Se'n van.*)

⁷⁶ *tibolls*: 'beneitons' (Amer, DCVB).

[ESCENA VI]

Se pòsan 3 cadiras: per España, Fidel, Egoista, que hixen, y lo Criat.

ESPAÑA

Españols, feu-me mercè
de sentar-vos junts ab mi,
puig tinch qu·explicar aquí
548 lo qu·a nosaltres convé
en la present grave urgència.

TOTS

(S'asséntan.)

Sentar-se per obediència
apar qu·estarà ben fet.

CRIAT

(Mira.)

552 ¿I jo? ¿Que tinch d'estar dret?
iPer mi cadira no hi ha!
Seuré a terra com un ca...

(S'assenta.)

Ja li està bé a un criat
556 com jo, pobre com un rat,⁷⁷
ni aixís⁷⁸ perillo de càurer.

(Cau de cap.)

iHeu,⁷⁹ heu! iNo val! iAixò és jàurer!

(Alsa-l cap.)

⁷⁷ *rat*: 'rata' (a les comarques més septentrionals, DCVB).

⁷⁸ *ni aixís*: 'i així no'.

⁷⁹ *!heu!*: per *ieu!*, exclamació que «s'usa per cridar una persona o per fer-li fixar l'atenció en una cosa» (DCVB).

ESPAÑA

- Lo més traïdor y pervers
560 que s'ha vist en l'univers,
lo més vil que s'ha conegut,
lo més fals que hi ha hagut,
l'home més mal y dolent
564 qu'hàjan conegut la gent,
lo més maligne qu'ha nat,
és Bonaparte malvat.
Aquest lladre traïdor
568 del món pretén ser señor, [f. 12r]
y penso ha mogut tal guerra
qu'assola tota la terra.
Prometent felicitat,
572 molts dels regnes ha engañat,
que l'engany no han conegut
fins han vist sa esclavitut.
Espanyols, teniu ja entès
576 aqueix Bonaparte qui és
y quals sien sos intents.
¿Sereu, puig, tant imprudents
que vullau sens resistir
580 a ser-li esclaus consentir?
¿Voldreu servir esta fiera?

CRIAT

(S'alsa.)

- No señora; en cap manera.
¿Jo servir-lo? ¡Boto a dell!,⁸⁰
584 abans tirar-lo al burdell.
Feu-me vostre general,
que encara que só un tabal⁸¹

⁸⁰ *iboto a dell!*: exclamació eufemística per *¡Voto a Déu!*

⁸¹ *tabal*: 'cridaner o xerraire sorollós' (val., DCVB).

- lo plumaré⁸² com un tort.⁸³
588 ¿A mi governar-me un bort,⁸⁴
un bort, bort de mala rassa?
(*Mira·l sabra del costat.*)
¡Ah, tantmateix seria massa!
¿Jo subjectar-me a un rei
592 que és home sens fe ni llei?
¿Jo abandonar-me en això?

FIDEL

- Defensar la Religió,
vida que Déu ha donat,
596 la Pàtria y llibertat
toca a tot bon español.
Aixís crech que tothom vol [*f. 12v*]
ab esperit y valor
600 alsar-se contra·l traïdor.

[VEUS]

- (*Càntan dins.*)
¿Qui a tal potència
fer resistència
capàs serà?
604 Per esta assaïna
la nostra España
molt prompte està.
¡Viva España! ¡Viva la Religió!, etc.

EGOISTA

- 608 ¿Alsar-se què aprofitarà,
si acàs vèncer no podem?

⁸² *plumaré*: 'desplomaré'.

⁸³ *tort*: per *tord*.

⁸⁴ *bort*: per *bord*.

Tots los béns nos gastarem,
quedant sens malla ni creu.⁸⁵

CRIAT

(*Apart.*)

- 612 ¡Com és egoista! Ja-s veu
que si aixís se desanima
és perquè la bolsa estima
y també plañ molt la pell.
616 ¡Ah! Si jo fos rich com ell,
no seria ànima freda.
¿Què-n vol fer de la moneda,
que-l farà anar al Diable?
620 Mes un avaro és incurable.

EGOISTA

- Sent Bonaparte cristià,
y així mateix son germà,
que t́ngan ells la corona,
624 ¿què-m fa ni què se me'n dóna,
ni-l vassall quin mal pateix?

FIDEL

- Bonaparte no segueix
la Religió Christiana.
628 No, no. Antes bé, la profana
y en quant pot la destrueix.
Si cristià se fingeix
és perquè aixís li convé. [*f. 13r*]
632 Si ve-l cas, se fa també
calvinista, luterà,
moro, heretge, protestà.⁸⁶

⁸⁵ *sens malla ni creu*: la malla és una «moneda ínfima, de valor de mig diner» i la creu, «moneda en general, i en especial moneda de poca vàlua» (DCVB: «quedar sense creu ni malla», que també apareix a *L'entremès del batlle y cort dels borbolls*, SALA VALDAURA, p. 237).

⁸⁶ *protestà*: 'protestant', mot creat únicament per satisfer la rima.

CRIAT

Moro en Egipte-s féu,
 636 en Polònia fou jueu
 y dins Fransa, francmasó,
 que és no tenir religió.
 ¿Ell ser cristià? ¡Oh, bell mall!
 640 No·n té rastre ni señal.
 O sinó, diga eix cabró
 quin és lo seu confessor
 y en sos exèrcits ufans
 644 ahont té los capellans.
 Per ell y sas tropas locas
 lo cel serà·l de las ocas.⁸⁷

FIDEL

Si ell regnàs, ¿què succehiria?
 648 Luego Inquisició trauria;
 y essent tota secta admesa
 la heretgia ab prestesa
 se aniria extenent,
 652 la fe christiana perdent,
 fent-se España miserable,
 un regne ja tot del Diable,
 com pot qualsevol enténdrer.
 656 Guerra, puig, debem empèndrer
 per evitar desgràcia tal,
 essent lo fi principal
 defensar la nostra fe,
 660 vida y llibertat també,
 y a Fernando, nostre Rei, [f. 13v]
 que·ns governe ab santa llei.

⁸⁷ *cel de las ocas*: «regió imaginària on se diu que van aquells que no volen creure i que són renegaires» (Llofriu, DCVB).

[VEUS]

(*Càntan.*)

- Tota la terra
664 a fer la guerra
torna al instant,
y ab veu activa
iFernando viva!
668 va resonant.
iViva Fernando, viva!, etc.

ESPAÑA

iAquesta és veu de alegria!

EGOISTA

- Aquí objectar-se podria:
672 ¿si Fernando renuncià,
com ara regnar podrà?

FIDEL

- Si renuncià, fou forsat;
y, faltant-li la llibertat,
676 fou renúncia sens valor.

CRAT

- iLlamp! Tenint de morir por,
com Fernando la tenia,
jo també renunciaria
680 lo camp, la viña, la casa,
la camisa, l porch y l'asa,
las calsas y fins la dona.

FIDEL

- Que de España la corona
684 ara a Fernando se deu
ja ben clarament se veu.
Bonaparte, ¿ab quina lley

- se pot dir de Fransa rei?
688 ¿Per ser rei quin títol té?
Luego respondran: perquè
tal li donà la nació;
puig per la mateixa rahó
692 y per lo títol mateix
a Fernando competeix [f. 14r]
de España la corona,
puig la nació l'i dóna.
696 Si Fransa un rei fer pogué,
bé podrà España també.
¿Què la podrà impedir?

EGOISTA

- També se deu advertir
700 que, ab guerra, segurament⁸⁸
moriran molts del juvent,
que viurían quedant-se en casa.

CRIAT

(*Apart.*)

- ¿Heu sentit aqueix tros d'asa,
704 com nostra Pàtria abandona?
No hi fa res, poch se li'n dóna
vèurer fe y regne perdut
per estar-se ell ab quietut.
708 Ballem al⁸⁹ ball d'en Balluga,
que agàmbia⁹⁰ aquell que puga...⁹¹
¡Ah, egoisme y avarícia!

⁸⁸ *segurament*: 'amb tota certesa' (no pas 'probablement').

⁸⁹ *al*: per *el*.

⁹⁰ *agàmbia*: 'campi' (*agambar* «salvar-se, viure amb salut», DCVB).

⁹¹ ... *puga*: «"El ball d'en Belluga, campi qui puga": ho diuen per aconsellar que cadascú procuri posar els mitjans per salvar-se» (Llofriu, DCVB).

FIDEL

- Com és tant gran la malícia
712 d'eix home lo més injust,
ni jove ni vell robust
en la España deixaria,
sinó que·ls enviaria
716 a morir tots allà al nort,
desgraciadament. ¡Que sort!
Morir aquí entre christians
y ab sacraments, ¿no val més
720 que morir allà després,
entre moros y pagans? [f. 14v]
Vindrían tropas francesas
a fer robos y torpesas,
724 a profanar ab horror
tots los temples del Señor,
imatges –ioh atreviment!–,
y·l Santíssim Sagrament,
728 y a destruir del tot la fe.
Mirau, puig, quant nos convé
fer al tirà resistència.

ESPAÑA

- Ab la divina assistència,
732 la victòria se alcansa.

CRIAT

(*Desambaina·l sabra.*)⁹²

- ¡Vamos, vamos! ¡Tots a Fransa!
¡Això, això ha de ser batussa!
Tots, iarri!, allà, a fer la tussa⁹³
736 a tota la gavatxina.⁹⁴

⁹² *desambaina·l sabra*: en el manuscrit, *desambaina l'sabra*.

⁹³ *fer la tussa*: «fer la tussa a algú» és 'matar-lo' (Empordà, Plana de Vic, DCVB).

⁹⁴ *la gavatxina*: el conjunt dels gavatxos.

- iAh, quina xinjaranxina⁹⁵
 que los tinch de fer ballar!
 Això farà tremolar;
 740 tot ha de ser carniceria.
 ¡Bon cor tots, y valentia!
 ¡A l'arma! ¡A ells! ¡Boto a tal!,
 que si agafo un parpal⁹⁶
 744 o bé algun buscall d'alsina,
 ab cops a la clatallina⁹⁷
 a tots tinch de fer l'abré.⁹⁸

ESPAÑA

- L'exèrcit francès ja ve,
 748 la tropa se va acercant.
 ¡Vamos, vamos al instant!,
 que, ajudant Déu, vencerem
 y victòria alcansarem.
 (*Se'n van los 3.*) [*f. 15r*]

CRIAT

- 752 Bon ànimo tots y valor,
 que jo ja tremolo de por.
 Y per estar ben amagat
 me ficaré en est forat.
 (*S'amaga.*)
 756 Los que són valents que hi vàjan;
 jo, pu[ijg]⁹⁹ no, allà se las hàjan.

⁹⁵ *xinjaranxina*: «ball de gitanos amb repicament dels punys contra les barres» (Grandó, *Misc. Fabra*); diu Coromines que és un mot de creació expressiva (DECat. IX, 499b); *ser de la xinjaranxina* 'de la vida alegre' (Olot, DCVB).

⁹⁶ *parpal*: per *perpal* 'barra de ferro o de fusta per a alçapremar'.

⁹⁷ *clatallina*: 'clatell' (DCVB).

⁹⁸ *fer l'abré*: «fer l'arbrer» és 'matar', aplicat originalment a animals (Mallorca, DCVB; *arbrer* 'esò-fag').

⁹⁹ *pu[ijg]*: interpretem així la forma *pu* del manuscrit (cf. cast. *yo, pues[to que] no,...*).

- iUn dimoni! ¿Què-n trauria?
Un cap de porch que hi rebria.
760 Donchs si vingués una bala
y me tocàs a la testa,
–illamp!– los gavaigs farían festa
de mi, o pudé¹⁰⁰ una xala.¹⁰¹

(Dins, ruído de batalla.)

VEUS

- 764 iMòria en aquesta batalla,
mòria, eixa vil canalla!
iTot francès sia rendit!

CRIAT

- Jo tot tremolo d'aturdit.
768 iOh si·m podia amagar més!
(S'amaga.)
iPobre de mi, si vingués
aquí un gavaig verinós!¹⁰²
iAh, jo estaria pla ben tos!¹⁰³

VEUS

- 772 iDeu mil entre morts y presos!
iVensuts estan, los francesos!

¹⁰⁰ *pudé*: 'potser'; malgrat la pèssima valoració que té avui en dia («vulgarisme», DCVB; «forma molt estesa per tot el Princ. [...] , on es considera popularisme molt vulgar», DECat), Coromines recorda que, dels mots usats com a equivalents de *potser*, «possiblement el més estès en català antic era el curiós emprament de l'infinitiu *poder* adverbialitzat, que trobem sovint des del S. XIII» (DECat, VI, 636b-637a, amb molts exemples des de Ramon Vidal de Besalú); es pronuncia [pu'de] i no pas [pu'de], com l'infinitiu.

¹⁰¹ *xala*: «esbargiment bullició de moltes persones, sobretot en el camp» (DCVB); també es pot tenir en compte que un dels sentits de *xalar-se* és «burlar-se, riure's d'alguí o d'alguna cosa» (DCVB).

¹⁰² *verinós*: 'furiós, rabiós'.

¹⁰³ *tos*: 'pelat arran' (participi de *tondre*); relacionat amb el sentit figurat d'*esquilar* o amb l'expressió *fer la tussa* 'matar' que hem trobat abans (vers 735).

CRIAT

- iAy, valga'm Déu, que gent morta!
 iQuina batalla tant forta!
 776 iVentura d'estar-me aquí!,
 o sinó, pobre de mi,
 terra de malvas faria
 o a Tetuan ja passaria.

VEUS

(Hixen.)

- 780 De España, és cosa notòria,
 sí, nostra és ja la victòria. [15v]

CRIAT

(Hix.)

- ¿Ja són morts? iVa de dos!,¹⁰⁴
 ¿sens esperar que jo hi fos?
 784 iNo ser-hi...! iMalaguanyat!
 iAh, que se'n hauria parlat!
 De morts, ab cada ravés,
 dos, tres-cents y encara més,
 788 iy ab un cop de puny, deu mil!
 Jo tot sol, icanalla vill,
 havia de palà' fins los abras,
 qu·a mi no·m fan por los sabras.
 792 iVeni, veniu, gavatxots,
 que us tinch de matar a tots!
 iVina, Bonaparte brut!
 ija·t faré cantà'l cucut...!¹⁰⁵
 (Diu a España:)
 796 ¿D'en Botella,¹⁰⁶ què·n farem?

¹⁰⁴ *iVa de dos!*: eufemisme per *iVoto a Dios!*

¹⁰⁵ *ija·t faré cantà'l cucut!*: 'et mataré' (?); expressió segurament relacionada amb «no sentirà més cantar el cucut» 'es morirà' (DCVB), prenent-ne només l'associació amb la mort.

¹⁰⁶ *en Botella*: apel·latiu popular de Josep Bonaparte.

"ESPAÑA DESPERTA AB LOS BRAMIDOS DEL MÒNSTRUO DE EUROPA", UN ENTREMÈS CATALÀ SOBRE...

¡A fe, que brau¹⁰⁷ moble¹⁰⁸ tindrem!
¡Com l'hem de afartar de bèurer!
Per això, si-m voleu creurer,
800 tirem-lo al fondo del mar,
que allà dins pot xarrupar.

ESPAÑA

Donem tots gràcias a Déu,
que·ns ajuda, com se veu;
804 y a Maria, Nostra Mare,
que així España ampara;
a sant Jaume, que és patró
de la espanyola nació.

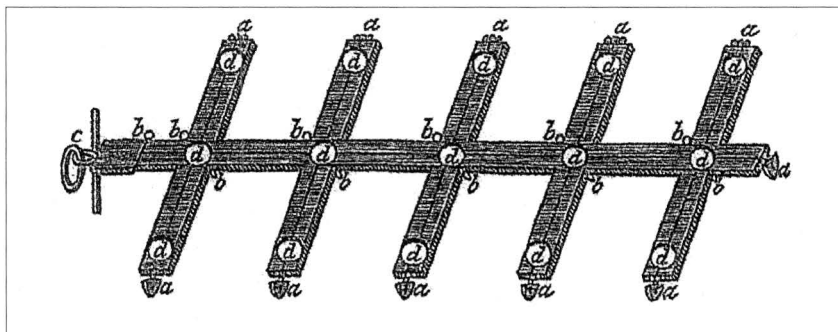
TOTS

808 ¡Tots los sants de la Glòria
nos alcansen la victòria!
Y aquí acaba l'entremès;
perdonau si us hem ofès.

FIN

¹⁰⁷ *brau*: usat com a ponderatiu.

¹⁰⁸ *moble*: «persona inútil, incapaç de fer el que li pertoca fer» (DCVB).

INVENCION DE LA MÁQUINA DE NAPOLEON

PARA ESCLAVIZAR LA ESPAÑA.

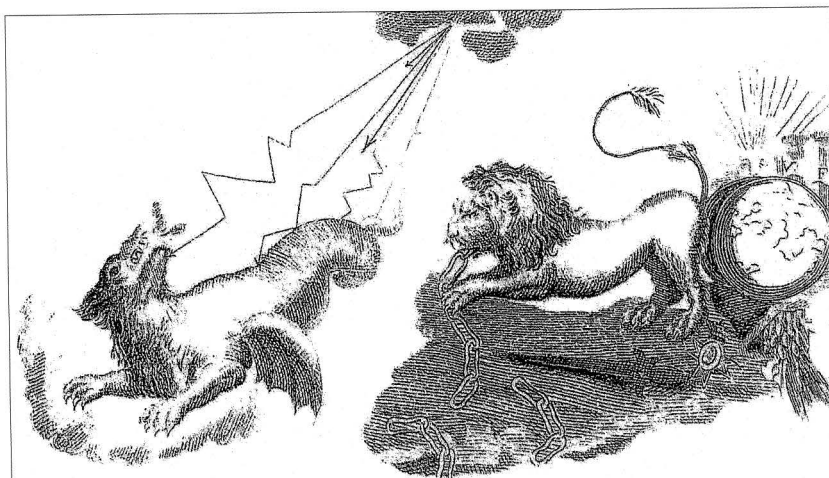
Amados compatriotas: la casualidad ha puesto en mis manos un diseño del instrumento horroroso con que el tirano del mundo tenia decretado que fuese conducida infamemente nuestra juventud á países extrangeros y remotos para ser sacrificada á nuevas invasiones y á proyectos desenfrenados y ambiciosos. El monstruo cobarde y pérfido habia hecho llevar una porcion de estas detestables máquinas en la Esquadra aprisionada en Cádiz, y en los carros de las legiones que se internaron en las Provincias, segun lo hemos leído en las gazetas y diarios de varias Ciudades. Con tal infernal invencion queria sobreponerse á nuestro valor, esclavizándonos mas vil y cruelmente que á los Africanos salvages, que con oprovio de la humanidad se transportan á las regiones de América. El venerable Clero, el Monge solitario, y el Religioso penitente, hubieran quizá sufrido esta misma suerte, y antes de dos meses si los indignos planes del usurpador se hubiesen realizado, hubiéramos visto que cada vil satélite de su ambicion oprimia y hacia marchar á sus depravados designios quince jóvenes esforzados, á quienes con un leve movimiento de su cobarde mano, hubiera hecho por medio de un resorte estrellarse sobre la tierra, oprimiendo y atormentando sus gargantas. Esta era la felicidad que nos ofrecia el tirano, y la grande obra de la regeneracion con que intentó seducirnos y adormecernos, pero los valerosos esfuerzos de nuestros hermanos han frustrado tan atroz perfidia, y para que jamás podamos olvidar las injurias que hemos sufrido y las mayores que nos esperaban, he hecho gravar exáctamente la horrenda máquina, cuya invencion es obra de la mas engendrada tirania.

La letra A son los candados que cierran las argollas de los extremos. La B son los goznes para la facilidad de la entrada y salida. La C es la asa y mástil con que el conductor sujeta los presos por medio de un tornillo que corresponde á los hierros que se comunican por las quince argollas marcadas con la letra D, haciéndoles caer en tierra con un pequeño movimiento de su mano.

Valencia: *Con la licencia necesaria.*

Imprenta de Joseph Estévan y Hermanos, plaza de San Agustín.

Portada del fullet *Invencion de la máquina de Napoleon para esclavizar la España...* (Col·lecció de Fulletts Bonsoms).

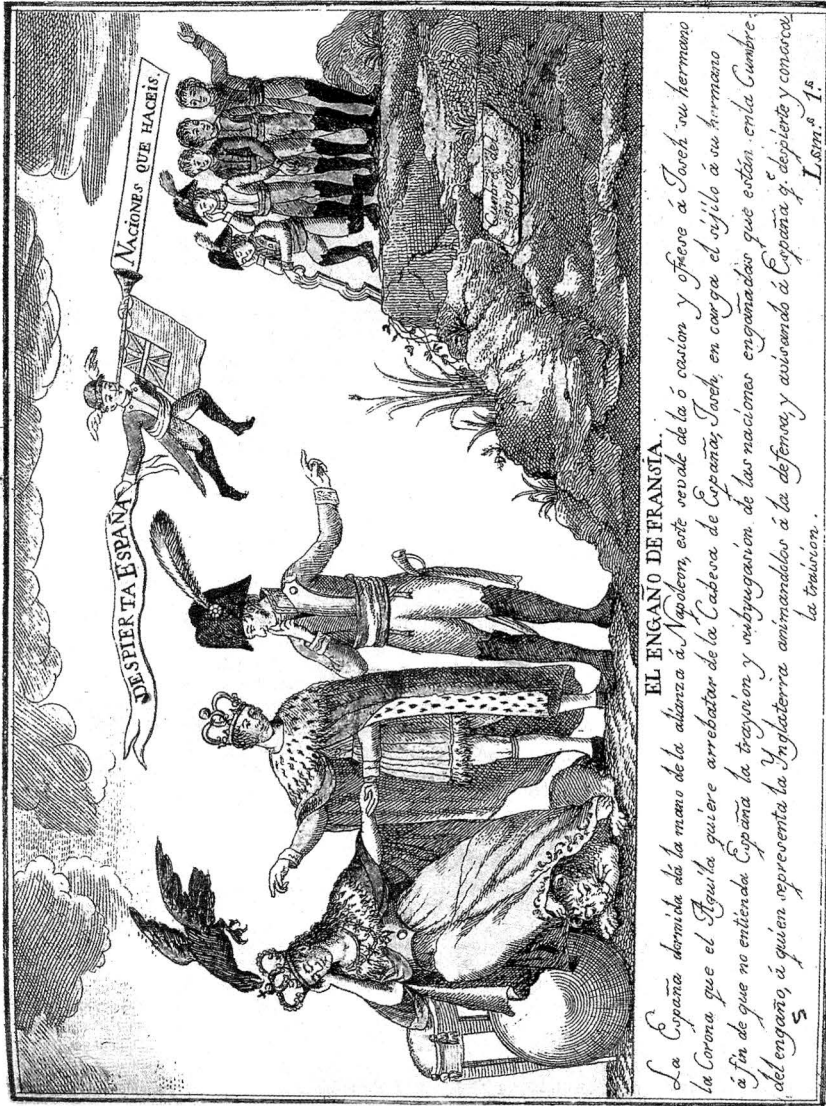
SUPLEMENTO.

España rompe las cadenas de la esclavitud en que gemia; el Sol y la Justicia resplandecen en su emisferio; y el Dios de los Ejércitos envía rayos destructores contra el enemigo de la Religión y de la humanidad.

ROMANCE ENDECASILABO.

En páramo desierto yacé mustio
De fieras brutas el Monarca fuerte;
El pastmo de la Selva, horror del bosque,
Es devorado de ardorosa fiebre.
Un Dragon insidioso sus cachorros
Le roba en tanto, solo porque advierte,
Que el León, su mas íntimo Aliado,
En aptitud no está de defenderse.
Pasó el decaimiento: nuevo brio,
Nueva bravura el noble León siente;
Quien al verse burlado, y sin sus hijos,
Sus dulces hijos, que como á sí quiere,
Sacude al ayre sus melenas rubias,
Y bufa de corage, y las valientes
Garras afila; y con sañudos ojos,
Y con roncos rugidos, que estremecen,
En busca vuela del Dragon tirano,

Que en veloz fuga su salud pretende.
Huye, Napoleón, á toda prisu,
Que el León te persigue. Dragon eres,
Que armado de cautelas, y asechanzas,
Quando la España en languidez, é inerme,
Resistir no podía, le impusiste
Duras cadenas, que arrastrárá siempre.
A Fernando su Rey, su prez y gloria,
La corona arrancaste de las sienés;
Del Reyno le sacaste con perfidia,
Y al intrépido Carlos, y al prudente
Antonio. Empero nunca te glories,
Dragon astuto, de tu acción aleve.
Que ya el León de España ha recobrado
Su espíritu y valor; ya con sus dientes
Y garras, las cadenas destrozando,
Para tí, denodado las previene.

El engaño de Fransi (La España dormida dá la mano de la alianza á Napoleon...) (Aiguafort il·luminat del Museu Municipal de Madrid).